

Pietatis ac temperantiae studium nascensque ex his conscientiae securitas, sunt certum ad haec obtinenda praesidium. Sic dilapsis per aliam urbis plateam inter caetera ad ecclesiam cultissimam Dominicanae familiae dux fuit, quem pro monstranda via habuimus comitem. Coena deinde somno praemissa sequentis diei iter hora sexta ingredi statuimus.

92. Sed famuli mei astu ad meridiem usque sumus retardati. Querebatur is de equi mei nimia lassitudine, eo utique die aut perdendum, aut saltem reliquos non assecuturum, nisi parte oneris subtracta iuvaretur; id autem commode eventurum, si alio conducto meus sessore vacuus sequeretur. Verum an sibi suaeque lassitudini, an equo consultum voverit, non obscure patebat, dum alio mihi adducto ipse in meum sese coniecit, eques futurus Basileam usque, nisi alia importunitas impedivisset. Nam conductitius iste Bucephalus quinquaginta circiter passus extra Vesontionem commode currebat, inde autem paulatim lente postmodum pigre, denique ne sic quidem gradiebatur. Ingerebam verbera, fodiebam haud segniter calcariibus; at canebam surdo fabulam; citius, credo, Trojanum illum movissent hi tales ictus, quam cui ego insidibam stupidissimum animal. Premebat vestigia pertinaci immobilitate, excipiebatque calcarium aculeos, ut arbitrator, non, pro currendi, sed standi signo. Jamque comites uno alterove lapide praecesserant, cum ad fontem aliquandiu haerentes non sine taedio assecutus equum soluto pretio cum duce ad urbem remisit. Et meus quidem hoc quasi honori ducens me impigre deinceps Maristellam usque deportavit, famuli quoque pedibus pari ratione lassitudinem non sentientibus.

93. Strenue igitur viam prosecuti per oppidum Boumme ad urbem Claramvallem pervenimus. Ibi nocte commode transacta summo nos diluculo in iter accinximus, ante prandium, quod in pago Oltinkurt accepimus, immodico aestu; a meridie pluviis vexati, tandem in Alsatiae finitima villa Curte levante hospitium invenimus ac pauperem coenam, sed lectos multo magis miseros; corruptum enim putredine stramen ingrato odore etiam posteram diem afflabat, vestibus eum nidorem recipientibus, donec pluviis detergeretur. Ex hoc pago nos cum sole levantes plurimum molestiae ad prandium usque devoravimus: quippe impedita frequenti silice via jubebat sessorem in humum esse intentum, ne equus male duceretur; sibi que a timendo semper lapsu moderatione freni cavere; cum interea oculorum usum auferrent gravati imbribus rami arborum, qui admodum infesti, nunc pileis implicabantur, nunc duplicatas immittebant pluvias, nunc subitum in frontem impetum facientes tam sessorem quam equum fatigabant. Denique in pago Wolken-spurg prandio relecti, ac quatuor post horas urbem Basileam praetervecti, ad monasterium montis Olivarum divertimus.

94. Sacra Pentecostes festivitas in diem 29 Maii inciderat; quae ut debita pietate a nobis perageretur, subsistere, et in noto ordinis patriaeque monasterio respirare decrevimus. Nec occasio deerat; nam antistitis ornatu (mitram intellige, et caetera ejusmodi insigni) decorus Rev^{mo} D. vicarius generalis, inter solemnes ministrorum caeremonias sacrum celebravit; et sacratae Deo illae virgines lautis deinde nos epulis exceperunt. Sequens dies etsi continuis pluviis maderet, me tamen non detinuit, quin Basileam remearem: ubi cum me dominus Jacobus Wolleb morari cognovit, misso celeriter familiari, simulque invitatis honoris gratia rectore universitatis magnifico juris doctore, aliisque viris eruditione clarissimis, eleganter instructo convivio dignanter adhibuit. Quibuscum toto pene die inter familiaria moratus colloquia paulo ante noctem ad montem Oliveti redivi.

95. Tertio tandem die caelo rursum in serenitatem composito dictis bene mane sacris Sanctum Urbanum petiturus cum suo comitatu Rex^{mus} D. vicarius generalis, ego vero Maristellam (utrique decem horarum iter restabat) rationes expensarum duximus. Quibus persolutis Rev^{mo} domino vicario generali infinitas dixi gratias pro sua mecum habita patientia, pro singulari, et qua me utique non dignum judicaverim, familiaritate ac demissione; pro summa denique charitate ac sollicitudine, quam mihi per totum iter impendit. Promisique, me quandiu Numen immortale mihi vitam indulgeat, nulla inquam oblivione tanta beneficia deleturum; quin imo eorumdem memoriam, si, quod summus in votis haberem, liceat, etiam ultra vitae terminos propagaturum: precibus interea meis suppleturum defectum virium longe imparium ad tam liberalem benevolentiam aliquatenus compensandam; saltem interea effecturum, ut intelligat, quam promptum gratitudinis et in ipsum devotionis affectum geram. Caeteris deinde viae sociis debitas quoque grates referens ad pagum Frik perrexi, ibique sumpto prandio per aspera et plana viarum superato inter non nulla sane per montem Bozberg dictum, pericula Maristellam denuo aspexi, a qua diebus 37 abfuera.

96. Sera licet vespera Maristellae nostrae limina attingentem, copiosa tamen salutantium corona mox undique ambiebat. Hi de comitiorum generalium frequentia et successu; hi de consultorum statutorumque novitate percunctari; alii feliciter iter peregerim, et quid novi ex peregrinis illis gentibus et longinquis oris afferrem, indagare. Neque me jucunda disserendi defecit materia, quam tam curiose collegeram; sed sensim narrandi taedium subrepsit, dum eandem toties cramben recoquere cogebam. Turmatim enim jam ternis, jam fraternis mistim his Dolam aut Divionem, aliis Cistercium et Claramvallem depingebam; hos in hospitio laute, hos misere habebam; qui deinde cum sua quisque nova ad alterum perfunctoria, ut sit, narratione perferret, accendebatur ubique cupido singula distincte cognoscendi. Temporis itaque facturus lucrum, epistolam ad te, tam ex promisso quam amicitiae jure debitam, tanto prolixius exarare constitui; ut quae soli memoriae impressa attuleram non omnino evanescerent, et pari omnes fide dicta acciperent. Brevi temporis intervallo finem epistola invenit; quam cum e doctioribus unus alterve evolissent, frequentibus me stimulis urgebant, ut publici juris praeli beneficio facerem. Cumque nihil admodum occurreret, quo minus horum voluntati obsecundarem, quin iidem quoque mihi non obscure demonstrarent, in maximum Maristellae nostrae, imo totius sacri ordinis honorem cessurum, si ad alios pulcherrimarum rerum descriptio parveniret; post obtentam a Rev^{mo} domino abbate nostro facultatem bonae fortunae eandem credidi; observaturus a longe plausumne, an sannas colligat; illum ad Rev^{mi} domini patroni beneficia, cujus utique honori dabitur, relaturus has non admiraturus inter hujus saeculi licentiam, ubique carpentis laudanda, et deprimenda extollentis.

97. Et haec quidem itineris mei meta etiam scribendi foret, nisi octiduo post perpetuus viae comes me per Liebenfelsanum castrum ad coenobium Salemitanum duxisset. Operae igitur fore pretium existavi pauca, quasi per appendicem, de illo subjungere. Regium illud et inter ordinis praclarissima monasteria numerandum, non solum cum primariis illis, hic a me descriptis comparari, sed praeferrari etiam in quibusdam potest. Si ecclesiam nimirum majorem, politissima concameratione excelsam; elegantissimum deinde ambitus (quem picturae artificiosissima mire exornant) Bibliotheca instructissima, subjectique huic sacelli fornicem cum aliorum locorum aedificiis conferas, illa plane longe infra Salemitanum pones. Reliquas vero stucturas, praeser-

tim dormitorium, musaeum, refectorium, et officinarum habitationes cum perspicua circumquaque amplitudo, tum commoditas singulariter commendat. Cellae vinariae itidem concameratae grandibus dolis implentur. Modicus denique annis per oculos canales tum ad delicias, tum officinarum usus monasterium omne percurrit.

98. Sed ante omnia templum majus auro obducta altaria, penicilloque nobilia sine numero multa ostentat; nullus certe angulus a peculiari aliquo decore vacat. Altere summum nescio an alibi splendet majestate majore. Intra lateralium altarium pegmata insertae sunt antiquissimae picturae, quae fateri me cogunt, nec vidisse me nec visurum artificia propiore similitudine accidentia ad veritatem naturae; adeo diligenter, et exquisita sedulitate parvulae icones, sua quaeque ora, vestes et artus lingunt, ut absque fabula vel joco affirmem, ne Apellem addere aliquid potuisse. Extra fornicem, qui sacram supellectilem complectitur, statua Virginis Matris columnae cuidam adhæret, prodigiis clara; quam postremo bello Suecico veris manasse lacrymis, fide dignissimi testes comprobantur. Triduum nuper in hoc coenobio transegi, tam benigne liberaliterque habitus, ut et Rev^{mi} domini abbatis, et DD. officialium humanitatem non extollere satis pro merito queam.

99. Discessurus, jam pene in limine contitutus R. P. Magnum Herbst, monasterii superiorem Bur-sarium ac secretarium percontor, quonam anno

fundatum et a quibus nobilibus dotatum sit Salemitanum; tum ille me ad majorem Ecclesiae januam perductum legere jussit, quae in grandi tabula ibidem suspensa describuntur. Et ea iisdem hic verbis proponere volui; sic autem habent: *Monasterium Salemitanum Deo Deiparæque fundat, et dedicat Guntramus Liber baro de Adelsreiten anno 1137 sub Innocensio II. P. M. imperatore Lothario II, Constantiensi episcopo Udalrico II. Fundatum, imperiali tutelæ et exemptionis gratia confirmat Conradus III, imperator, Francorum et Suecorum dux. Denique anno 1202. Eberhardus episcopus Salisburgensis ex nobili familia Truchsen extincta stirpibaronum de Adelsreitin Guntrami vicem et munus exprimens Salemitanum magnis beneficiis cumulat, vere alter fundator.*

100. Atque ita abunde, ut opinor, meam liberavi fidem. Tu pro more tuo, et in me amore æqui bonique meos conatus consule. Si te forte in acerbitatem aliquam aut tenebras styli incidere putabis; festinationi tribue, et absoluto citius quam intra mensem labori. Grates interea maximo Numini; magnæ Matri Virgini; mellifluis ejusdem filio Bernardo, virgineoque sponso Josepho mecum persolve, quorum patrocinio veluti itineris mei cursum studiose commendaveram; ita salvus et incolumis peculiari profecto felicitate expedivi; ac precare; ut longum illud ad aeternitatem iter suo quoque praesidio nobis communire, et ad illam, cui nati sumus, patriam conducere secure dignentur. Vale.

DESCRIPTION DES TOMBEAUX ET SÉPULTURES.

QUI EXISTAIENT AUTREFOIS DANS L'ABBAYE DE CITEAUX.

(Voyage littér. de deux Bénéd. Paris, 1717, in-4., pag. 198. — Mém. de l'Acad. des inscript. et Belles-Lettres, t. IX, Paris, 1736, p. 193, — Ms. 357 de la Biblioth. publ. de Dijon.)

Dom Martène et Dom Durand ont donné dans leur *Voyage Littéraire* une description des tombeaux de l'Abbaye de Cîteaux. Les *Mémoires de l'Académie des Inscriptions* en renferment une autre, rédigée par Moreau de Mautour, d'après ses propres observations (98-99), et les mémoires que lui avaient fournis Dom Gaudelet, Prieur de Valette, sur la Dordogne, religieux de Cîteaux, et Dom Coheret, Docteur en Sorbone, savant bibliothécaire de l'Abbaye (100).

Le premier tombeau que l'on voyait à l'entrée de l'église de l'Abbaye de Cîteaux, dans une chapelle fermée sous le portail à main droite, et que l'on appelait la *Chapelle des Ducs*, était pratiqué dans l'épaisseur du mur; il était élevé à la hauteur de quatre pieds sous une arcade de pierre, et l'épita-phe gravée sur la frise de la tombe ne contenait presque que les noms des trois premiers ducs de

(98-99) M. de Mautour passait les vacances, pendant sa jeunesse, dans un ancien domaine de famille, à Brazey en Plaine (Côte-d'Or). Il visitait souvent l'Abbaye de Cîteaux, qui n'était éloignée de Brazey que de deux lieues. Depuis lors il y était retourné

Bourgogne qui y étaient inhumés. Elle se lisait ainsi:

HIC JACENT tres illustrissimi BURGUNDIAE DUCES. Odo fundator hujus monasterii, qui obiit anno 1102. Hugo filius ejus, qui obiit anno 1142. Odo filius dicti Hugonis, qui obiit anno 1162.

ANIMAE EORUM REQUIEScant IN PACE. AMEN.

Il y a apparence que cette inscription n'avait été mise que longtemps après la mort de ces trois princes. Le lieu de ce tombeau, où il y avait une chapelle et un autel, avait été renfermé dans le parvis de l'église par Nicolas Boucherat, premier du nom, Abbé de Cîteaux, qui avait fait élever le mur de séparation en 1584.

Sous le même portail de l'église, on voyait à main gauche, en entrant, un tombeau élevé de terre d'environ cinq pieds, avec cette épita-phe gravée sur la frise de la tombe:

trois fois: son dernier voyage eut lieu en 1721.

(100) Le ms. 357 de la bibliothèque publique de Dijon renferme les remarques de Dom Coheret, et la première rédaction de M. de Mautour.